

Havasi Sára[1]: Mozgástér a büntetés-végrehajtásban figyelemmel a 32/2014. (XI.3.) AB határozatban foglaltakra

A tanulmány az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-19-3-I-KRE-11 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának szakmai támogatásával készült.

1. Bevezetés

A 2017. január 1. napja óta hatályos szabályok szerint a büntetés-végrehajtási intézetek tekintetében a zárkában, illetve a lakóhelyiségben úgy kell meghatározni a létszámot, hogy minden elítéltre hat köbméter légtér, valamint egyéni elhelyezés esetén legalább hat, közös elhelyezés esetén személyenként legalább négy négyzetméter élettér jusson.^[2] A letartóztatás végrehajtása körében pedig jogszabály akként rendelkezik, hogy a zárkában elhelyezhető létszámot úgy kell meghatározni, hogy személyenként tíz köbméter légtér és négy négyzetméter élettér jusson.^[3]

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának Európai Börtönszabályokról szóló R/2006/2. számú ajánlása (továbbiakban: Ajánlás) az alapelvek között rögzíti, hogy a szabadságelvonással sújtott személyekre rótt korlátozásokat a szükségesség és arányosság figyelembe vétele mellett a legkisebb mértékre kell szorítani.^[4] Ezen alapelv azt is jelenti, hogy szabadságelvonás esetén az emberi méltóság sérelmének elkerülése érdekében a fogvatartottak számára meghatározott mértékű mozgásteret, illetve életteret biztosítani kell, amelyet a nemzetközi standardok ajánlásszerűen határoznak meg. Erre utal az Ajánlás azon pontja is, amely kimondja, hogy a fogvatartottak számára biztosított elszállásolásnak tiszteletben kell tartania az emberi méltóságot és lehetséges körben a magánszférát, valamint meg kell felelnie az egészségügyi és higiéniai követelményeknek, különös tekintettel a hely nagyságára, a levegő köbtartalmára, a világításra, a fűtésre és szellőzésre.

^[5]

Az Európa Tanács Ajánlásának idézett pontjai is hűen tükrözik, hogy a modern büntetés-végrehajtásban fontos szerep jut a fogvatartottaknak biztosított élettérnek, illetve mozgástérnek. Lajtár István az elhelyezés kérdését a XXI. századi jogállami büntetés-végrehajtás egyik leginkább kritikus pontjának nevezte egy előadásában, ugyanis a büntetés-végrehajtási intézetek zsúfoltsága hátrányosan befolyásolja a fogvatartottak jogi helyzetét, a fogvatartás biztonságát, amely tényezők pedig a bánásmód törvényességére hatnak ki.^[6]

Azt mondhatjuk tehát, hogy az élettér, illetve mozgástér az elítéltek elhelyezésének egyik

fontos és szükséges eleme, míg az elhelyezés kérdésköre a törvényes bánásmódot is érinti. Mindazonáltal logikus megállapítás teszünk akkor is, mikor arra a következtetésre jutunk, hogy a fogvatartottnak biztosított élettér, illetve mozgástér nagysága a börtönökben tapasztalható túlzásfolttság mértékét is befolyásolja, hiszen az, hogy egy fogvatartottra hány négyzetméter élettérnek kell jutnia, meghatározza az egy zárkában, távolabbról tekintve az adott büntetés-végrehajtási intézetben elhelyezhető egyének számát.

A hazai, 2017. január 1. napjától hatályos szabályozás a CPT^[7] által meghatározott standardon nyugszik, amely a 32/2014. (XI.3.) AB határozatra visszavezethető jogszabálmódosításnak köszönhető. Ennek megfelelően a tanulmány célja, hogy az említett AB határozat vizsgálata alapján az élettérre vonatkozó hazai szabályozást, illetve a kapcsolódó nemzetközi elvárásokat számba vegye.

2014. Út a CPT standard felé: a 32/2014. (XI.3.) AB határozat

Az alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény lehetővé teszi a bírói kezdeményezés alapján induló egyedi normakontroll iránti eljárást. Erre akkor kerülhet sor, ha az eljáró bírónak az előtte folyamatban lévő ügyben olyan jogszabályt kellene alkalmaznia, amelynek alaptörvény-ellenességét észleli, vagy alaptörvény-ellenességét az Alkotmánybíróság már megállapította. A törvény szintén lehetővé teszi mindezt nemzetközi szerződésbe ütközés esetén is. Ilyen esetben a bíró az eljárást felfüggeszti és az Alkotmánybíróságnál kezdeményezi a jogszabály alaptörvény-ellenességének megállapítását és alkalmazásának kizárását.^[8] Ilyen egyedi normakontroll iránti eljárásban született a 32/2014. (XI.3) AB határozat is.

A Fővárosi Törvényszék egyik bírója előtt több kártérítés miatt indult eljárás is folyamatban volt, amelyek elbírálása során észlelte, hogy az akkor hatályos 6/1996. (VII.12.) IM rendelet 137. § (1) bekezdése alaptörvény-ellenes és nemzetközi szerződésbe ütközik, ezért az eljárások felfüggesztése mellett az Alkotmánybírósághoz fordult.

A törvényszéki bíró által megjelölt 6/1996. (VII.12.) IM rendelet 137. § (1) bekezdése szerint:

„A zárkában (lakóhelyiségben) elhelyezhető létszámot úgy kell meghatározni, hogy minden elítéltre lehetőleg hat köbméter légtér, és lehetőség szerint a férfi elítéltek esetén három

négyzetméter, a fiatalok, illetve a női elítéltek esetén három és fél négyzetméter mozgástér jusson.”

Itt fontos utalnunk arra, hogy a mozgástér meghatározásakor nem kellett figyelembe venni az egyes berendezési és felszerelési tárgyak által elfoglalt területet.^[9] A régi szabályozás eszerint differenciált volt életkor és nem szerint is, valamint a „*lehetőleg*”, a „*lehetőség szerint*” és a „*mozgástér*” kifejezéseket használta.

Az indítványt előterjesztő bíró arra hivatkozott, hogy a megjelölt jogszabályi rendelkezés az Emberi Jogok Európai Egyezményének (továbbiakban: Egyezmény) 3. cikkébe^[10] és az Alaptörvény III. cikk (1) bekezdésébe^[11] ütközik. Az Egyezmény 3. cikke kapcsán kifejtette, hogy az Emberi Jogok Európai Bíróságának (továbbiakban: EJEB) joggyakorlata szerint a 3. cikk sérelmét jelenti, ha az adott büntetéshez elkerülhetetlenül kapcsolódó megaláztatáson és szenvedésen túl továbbiakat szenved el az elítélt, valamint hivatkozott a CPT által a minimális mozgástér nagyságára vonatkozó standardra, amelyre alapozva az EJEB több ítéletében is megállapította az említett cikk sérelmét.

Ezen felül az indítványozó bíró előadta, hogy a 2010. november 24-ei jogszabálmódosítást megelőzően kötelező módon kellett biztosítani a meghatározott nagyságú légtérrel és mozgástérrel, de ezt követően azzal, hogy a szabályozásba a „*legalább*” helyett a „*lehetőleg*” és „*lehetőség szerint*” kifejezés került bevezetésre, az sem lenne jogellenes, ha egyáltalán nem biztosítanának mozgástérrel a fogvatartottaknak.^[12] Álláspontja szerint a börtönök zsúfoltsága sem adhat alapot arra, hogy gazdasági okokból olyan jogszabályi rendelkezés váljon alkalmazandóvá, amely emberi jogot korlátoz.^[13] Mindezek alapján a fogvatartottak részére a nemzetközi szerződési kötelezettségből eredő négy négyzetméteres mozgástérrel biztosítani kell, amelynek az akkor hatályos szabályok nem tettek eleget.

Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996. (VII.12.) IM rendelet 137. § (1) bekezdése az Alaptörvénybe és nemzetközi szerződésbe is ütközik, ezért azt 2015. március 31-ei hatállyal megsemmisítette, időt hagyva a jogalkotónak a jogszabály módosítására. Ugyanakkor a támadott rendelkezést ideiglenesen hatályban tartotta a jogbiztonság kisebb sérelmére való tekintettel.^[14] A megsemmisítés időpontja kapcsán az Alkotmánybíróság kifejtette, hogy mozaikos megsemmisítésre, tehát a „*lehetőleg*” és a „*lehetőség szerinti*” szövegrész kiemelésére nem lát lehetőséget, mivel ezzel kötelező biztosítást írna elő a rendelkezésben foglalt mozgástérre, és ezzel a kedvezőbb irányba történő eltérést sem tenné lehetővé. A

teljes megsemmisítésre ex nunc hatállyal sem látott lehetőséget, mivel ebben az esetben semmilyen rendelkezés sem vonatkozna a mozgástér mértékére.

Az Alkotmánybíróság az indokolásában kimondta, hogy a többszemélyes zárkában az élet- és mozgástérnek minden esetben el kell érnie a minimális mértéket. Ellenkező esetben ugyanis túlzásúfolttság jön létre, amely embertelen és megalázó bánásmódnak minősül, így állami kötelezettség, hogy a mozgástér minimális mértéke kógens módon kerüljön meghatározásra.^[15] Mindazonáltal utalt arra is, hogy a jogalkotó a minimális követelmények betartása mellett viszonylag nagy mozgástérrel rendelkezik a mozgástér mértékének és számítási módjának meghatározása során, valamint, hogy e körben milyen egyedi körülményeket értékeljen.^[16]

Az Alkotmánybíróság az akkor hatályos szabályozással kapcsolatban arra az álláspontra jutott, hogy a fogvatartottak elhelyezése olyan zárkában is történhet, ahol a minimális mozgástér sem biztosított, amely ily módon az Egyezmény 3. cikkét és az Alaptörvény III. cikkének (1) bekezdését is sérti.^[17]

Az AB határozathoz több különvéleményt is fűztek, amelyek leginkább az EJEB ítélkezési gyakorlatára és a CPT standardra hivatkozva nem értettek egyet a határozatban foglaltakkal. A különvélemények szerint ugyanis az EJEB ítélkezési gyakorlata, amely konkrét egyedi ügyek egyedi körülményeinek vizsgálata alapján kristályosodott ki, nem azonosítható magával az Egyezménnyel. Ugyanezen gondolatmenet alapján a Kínzás Elleni Egyezmény[18] sem alapozhatja meg a nemzetközi szerződésbe ütközést, mivel az a CPT létrehozásáról és működéséről szól, konkrét rendelkezést az élettér, illetve mozgástér mértékére nem tartalmaz, ahogyan az Alaptörvény hivatkozott cikke sem. A CPT ajánlásai szintén nem tekinthetők nemzetközi szerződésnek, kötelezőerővel ezért nem ruházhatók fel.

Az EJEB ítélkezési gyakorlatával kapcsolatban a különvélemények még több fontos körülményre hívják fel a figyelmet. Nevezetesen arra, hogy az EJEB más államokkal szemben hozott ítéletei nem jelentenek formális jogalkotási kényszert Magyarországnak, azonban az ítéletekben foglaltak követése indokolt lehet. Emellett az EJEB bár a CPT standardot veszi alapul a mozgástér nagyságának vizsgálatánál, de döntéseinek meghozatala során más fogvatartási körülményeket is értékel. Az Alkotmánybíróság azt sem vette figyelembe továbbá, hogy az EJEB bruttó alapterülettel számol, míg hazánkban a nettó (berendezési tárgyak nélkül) érték irányadó, és azt sem vizsgálta, hogy a hatályban lévő jogszabályi rendelkezés milyen okok miatt került ily módon a rendeletbe, amely azért lett volna célszerű, mert az EJEB az ügyek elbírálása során a szándékot és a célzatot is vizsgálat tárgyává teszi.

Valamennyi különvélemény arra az álláspontra helyezkedett, hogy sem az Alaptörvénybe, sem pedig a nemzetközi szerződésbe ütközés nem állapítható meg, azonban egyes különvélemények szerint az alkotmánybírásról szóló 2011. évi CLI. törvény 46. §-a szerinti mulasztással elkövetett alaptörvény-ellenesség megállapításának lehetett volna helye.

1. Az élettér, illetve mozgástér nagysága a CPT standard és az EJEB gyakorlata szerint

Ahogy arra az alkotmánybírási határozat is rámutatott, a CPT egy ajánlása tartalmazza, hogy a fogvatartottak elhelyezése milyen élettér, illetve mozgástér mellett kívánatos, amelyre az EJEB is támaszkodik döntéshozatala során.

A CPT szerint a térkihasználásnak van egy kívánatos, illetve egy elfogadható értéke. A kívánatos érték szerint 1 fogvatartottra 6 négyzetméter tér kell, hogy jusson, míg az elfogadható érték alapján 2 fogvatartottra 9 négyzetméter vagy 3 fogvatartottra 12 négyzetméter, illetve 4 fogvatartottra 16 négyzetméter tér is juthat. Mindazonáltal a legideálisabb, ha egyszemélyes zárkákban helyezik el a fogvatartottakat, amelyek 9-10 négyzetméter nagyságúak. Továbbá meghatározza azt is, hogy a falaknak legalább 2 méter távolságra kell lenniük egymástól, a belmagasság pedig nem lehet kisebb 2,5 méternél. A CPT előírása szerint a minimális élettérbe az illemhely nem számítható bele.^[19]

Az EJEB gyakorlata szerint a fogvatartottak túlszűfolt elhelyezése sérti az Egyezmény 3. cikkét, annak extrém szintje egyértelműen, míg a kevésbé súlyos mértéke a fogvatartás során felmerülő körülmények negatív hatásaival együtt okozza a cikk megsértését.^[20]

Az EJEB extrém túlszűfoltágnak tartja, ha a rendelkezésre álló élettér a 3 négyzetmétert sem éri el. A 3 és 4 négyzetméter közötti élettér esetén is az embertelen vagy megalázó bánásmód tilalmának megsértése állapítható meg, azonban ebben az esetben a túlszűfoltág és a fogvatartás egyéb körülményeinek (például: zárkában tapasztalható magas hőmérséklet, nem megfelelő illemhely, élelmezés elégtelensége) együttes hatása, az ún. „cumulative effects” sérti meg a tilalmat. Az EJEB mellőzi a jogsértés megállapítását, ha a biztosított élettér közelít a CPT által meghatározott mértékhez, de ekkor értékeli a zsűfoltág enyhítését célzó intézkedéseket is.^[21] Az EJEB azonban arra is felhívta a figyelmet, hogy az Egyezmény 3. cikkének a megsértését lehet megállapítani akkor is, ha a megfelelő nagyságú személyes életteret biztosítják, de a szellőzés, a fény, a szabadtéri lehetőségek, az egészségügyi, valamint higiéniai körülmények az elvárásoknak nem tesznek eleget.^[22]

Itt érdemes utalnunk a CPT 2014-ben – még a 32/2014. (XI.3). AB határozat meghozatala előtt – Magyarországon tett látogatására, mivel a CPT delegációja is sérelmesnek tartotta, hogy a jogszabályban meghatározott mozgástér nagysága csak esetlegesen biztosítandó, és a mozgástér megállapított mértéke sem felel meg a javasolt standardnak.^[23]

- Élettér, illetve mozgástér az egyes fogvatartási helyeken

Megismerve a 32/2014. (XI.3.) AB határozat tartalmát, valamint az EJEB ítélezési gyakorlatát és a CPT standardot, célszerű megvizsgálnunk, hogy a büntetés-végrehajtási intézeteken kívül más fogvatartási helyeken miképpen alakul az élettére, illetve mozgástérre vonatkozó szabályozás, és az mennyiben felel meg a nemzetközi kívánalmaknak. A CPT ugyanis minden olyan helyen ellenőrzést tarthat, ahol a személyeket a közhatalom által fosztottak meg szabadságuktól, így a büntetés-végrehajtási intézetek mellett a rendőrségi fogdákon vagy a pszichiátriai intézetekben is. Habár a CPT látogatásai során megjegyzéseket, javaslatokat vagy észrevételeket tehet, szankcionálási lehetősége nincs, azonban az ajánlásai nyilvánosságra hozatalával jelentős nyomásgyakorlással rendelkezik.^[24]

- *Előállító helyiségek*

A rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény szabályozza az elfogást és előállítását, mint rendőri intézkedést, amelynek végrehajtására az úgynevezett előállító helyiségben kerülhet sor. A törvény az előállítás kötelező és mérlegelést biztosító eseteit egyaránt taxatív módon határozza meg.^[25] Az előállítás végrehajtásának részletesebb szabályait a rendőrségi szolgálati szabályzatról szóló 30/2011. (IX. 22.) BM rendeletben találjuk, azonban a fogvatartás ideje alatt biztosítandó élettére, illetve mozgástérre vonatkozó kifejezett rendelkezést nem találunk.^[26]

- *Rendőrségi fogdák*

A rendőrségi fogdákra vonatkozó részletes szabályokat az 56/2014. (XII. 5.) BM rendeletben (továbbiakban: BM rendelet) találjuk. A rendelet értelmében a fogda a fogvatartottak elhelyezésére, biztonságos őrzésére szolgáló, huzamos emberi tartózkodásra alkalmas épület

vagy épületrész, míg az itt kialakított zárka a fogdán belül elhelyezkedő, a fogvatartottak elhelyezésére szolgáló olyan helyiség, amelynek nyílászárói a külön rendelkezésekben meghatározott biztonsági követelményeknek megfelelnek.

A CPT külön standardokat határozott meg a rendvédelmi fogvatartásra vonatkozóan. A rendőrségi zárkáknak tehát eltérő követelményeknek kell megfelelniük a börtöncellákhoz képest, ugyanis egyszemélyes zárka tekintetében 7 négyzetméter alapterület, a szemben álló falak között minimum 2 méter távolság és legalább 2,5 méter belmagasság a kívánatos.

Hazánkban ehhez képest a BM rendelet a 6/1996. (VII.12.) IM rendelet 137. § (1) bekezdésével megegyezően az egyes fogvatartotti kategóriákra lebontva határozza meg a biztosítandó mozgástér nagyságát. Ennek megfelelően a zárkában elhelyezhető létszámot úgy kell meghatározni, hogy minden fogvatartottra 6 köbméter légtér, férfi fogvatartottak esetén legalább 3 négyzetméter, fiatakorúak és nők esetén legalább 3,5 négyzetméter mozgástér jusson. A mozgástér meghatározása szempontjából a zárka alapterületéből az azt csökkentő berendezési és felszerelési tárgyak által elfoglalt területet figyelmen kívül kell hagyni. [27]

A rendőrségi fogdákról szóló BM rendelet 2015. január 1. napján lépett hatályba, a 32/2014. (XI.3.) AB határozat 2014. október 27-ei meghozatalát követően, mégis követi az AB határozatban megsemmisített rendelkezés szerinti mértéket és szabályozási módot. Ezt a különös helyzetet azonban feloldani látszik a BM rendelet azon rendelkezése, amely szerint a rendőrségi fogdán csak a befogadóképességnek megfelelő számú fogvatartott helyezhető el, így elviekben a büntetés-végrehajtási intézetekhez hasonló túlszűfolttság nem jöhet létre annak ellenére sem, hogy számszerűen a mozgástér a speciális, rendőrségi fogvatartásra vonatkozó CPT standardtól eltérő.

- *Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet*

Az elmeállapot megfigyelés, az előzetes kényszergyógykezelés és kényszergyógykezelés végrehajtásáról a Bv. Kódex mellett a 13/2014. (XII.16.) IM rendelet rendelkezik. A kényszergyógykezelés (valamint az előzetes kényszergyógykezelés és az elmeállapot megfigyelés) speciális jellegét a végrehajtásának helye is kifejezi, ugyanis az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet egyszerre büntetés-végrehajtási intézet, illetve egészségügyi intézmény, a büntetés-végrehajtási szervezet egyetlen elmeógyógyászati szakkórháza, ezáltal speciális profilú intézménye.[28]

Sem a Bv. Kódex, sem pedig a 13/2014. (XII.16.) IM rendelet nem tartalmaz kifejezett rendelkezést a mozgástérre, illetve élettérre vonatkozóan, csupán a 13/2014. (XII.16.) IM rendelet rendelkezik úgy, hogy a betegek és beutaltak elhelyezésére a fekvőbeteg-intézetekre vonatkozó szabályok irányadóak.[29]

A CPT szintén külön standardokat állított fel a pszichiátriai létesítményekben elrendelt kényszergyógykezelésre vonatkozóan. A CPT álláspontja szerint ezekben a létesítményekben olyan körülmények kialakítása a cél, amelyek kedvezően hatnak a páciensek kezelése és jóléte szempontjából, ez az úgynevezett pozitív terápiás környezet.[30] A pozitív terápiás környezetnek pedig magában kell foglalnia az egy páciensre jutó elegendő férőhelyet, a megfelelő világítást, fűtést és szellőzést, valamint az intézmény kielégítő állagának fenntartását és a kórházi higiéniai követelmények betartását.[31] A CPT emellett a kiscsoportos elhelyezést tekinti kívánatosnak, amelyet a páciensek pszichológiai és szociális rehabilitációja kulcselemének is tart.[32]

Jól látható tehát, hogy a CPT sem határoz meg a biztosítandó mozgástér, illetve élettér vonatkozásában konkrét mértéket.

- *Javítóintézetek*

A hazánkban található öt javítóintézet hivatott a kifejezetten fiatalkorú bűnelkövetőkkel szemben alkalmazható speciális intézkedés, a javítóintézeti nevelés végrehajtására és meghatározott esetekben a letartóztatás foganatosítására. Mind a javítóintézeti nevelés végrehajtására, mind pedig a letartóztatás foganatosítására vonatkozó szabályokat a Bv. Kódex mellett az 1/2015. (I.14.) EMMI rendelet tartalmazza.

A Bv. Kódex rögtön a javítóintézeti nevelés végrehajtásának általános rendelkezései között mérceként rögzíti, hogy a fiatalkorúval szemben emberi méltósága tiszteletben tartásával, életkori szükségletei figyelembevételével kell bánni, és a törvényben meghatározott korlátozások kivételével gondoskodni kell jogai megkülönböztetés nélküli biztosításáról és védelméről, amely egyértelműen kifejezi a fiatalkorú fogvatartottak büntetés-végrehajtásban betöltött speciális helyzetét.[33]

Ennek megfelelően az 1/2015. (I.14.) EMMI rendelet úgy rendelkezik, hogy egy fiatalkorúra a lakóegységen belül legalább öt négyzetméternyi háló-, illetve tanulószobának, egy csoportra legalább harminc négyzetméternyi közös nappali szobának kell jutnia.[34]

A CPT a szabadságuktól büntető jogszabályok alapján megfosztott fiatalok tekintetében külön standardokat állított fel. Érdemes első körben kiemelni, hogy a CPT üdvözlő és modell-értékűnek tekinti azon intézményeket, amelyek kifejezetten a fiatalok számára alakítottak ki, és nem börtönszerű környezetet biztosítanak.

A CPT vizsgálatai során arra az álláspontra jutott, hogy figyelembe véve a fiatalok igényeit, egyszemélyes hálószobákban kell őket elhelyezni, és amennyiben mégis közös elhelyezésre kerül sor, azt megfelelően indokolni kell és a fiatalokkal meg is kell beszélni. A CPT kerülendőnek tartja emellett a nagy hálótermekben történő elszállásolást, mivel tapasztalata szerint jelentősen megnő az erőszak és a kizsárolás kockázata, de ettől pontosabb, számszerűen kifejezhető ajánlást nem tesz az életre, illetve a mozgásterre vonatkozóan.[35]

1. Zárógondolatok

Az AB határozat, a hazai szabályozás és a CPT standardok vizsgálata alapján saját meglátásom szerint a hatályos szabályozás a mozgás- illetve életre tekintetében a nemzetközi kívánalmaknak eleget tesz, annak ellenére is, hogy a rendőrségi fogdákra vonatkozó rendelkezések számszerűen nem követik az ajánlásokat és a hazai büntetés-végrehajtási intézeteket túlszűfolttség sújtja (hiszen a túlszűfolttség nem a biztosítandó életre nagyságából, hanem az elítéltek és a férőhelyek számának alakulásából ered). A rendőrségi fogdák tekintetében ezt arra alapozom, hogy maga a rendelet nem teszi lehetővé a túlszűfolt elhelyezést, valamint az AB határozathoz fűzött különvélemények között is megjelenő azon megállapításra, hogy a magyar szabályok a nettó – tehát a fogvatartott számára kedvezőbb -, addig az EJEB a bruttó tér nagyságát veszik figyelembe.

A fogvatartottakat a *legértékesebb alapjoguktól*[36], a szabadsághoz való joguktól fosztják meg, de ez semmiképpen sem jelentheti azt, hogy a fogvatartás során ne kellene számukra megfelelő életre, illetve mozgásteret is biztosítani. Finkey Ferenc is úgy gondolta, hogy a szabadságvesztésre ítélt nem rabszolga és nem veszíti el emberi alapjogait. Ebből következően nem lehet vele úgy bánni, mintha élete, testi épsége, becsülete közömbös lenne, és arra nem kell tekintettel lenni.^[37]

Lajtár István egy előadásában úgy fogalmazott, hogy nincs jogállami büntetés-végrehajtás

olyan fogvatartási körülmények hiányában, amelyek nem felelnek meg az elítéltek jogi helyzetére és a velük való törvényes bánásmódra vonatkozó elvárásoknak. A jogállamnak ugyanis a törvénszegőkkel szembeni határozott és következetes fellépése mellett is meg kell tudnia mutatni emberségét és méltóságát.[38] Vókó György szintén hasonló megállapítást tesz, mikor azt írja, hogy a szankciók szükségképpen együtt járnak valamilyen fokú jogkorlátozással vagy jogfosztással, amik közül a legsúlyosabb a szabadságvesztéshez kapcsolódik. Azonban nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy a bűncselekményt elkövető is ember, így a jogállamnak vele szemben is meg kell mutatnia emberségét.^[39]

Szemere Bertalan azon az állásponton volt, hogy a büntetésnek erkölcsösnek kell lennie[40], amely meglátásom szerint kiterjed az elítéltekkel való törvényes bánásmódra és az emberi méltóságuk biztosítására is, amely végső soron a hatályos szabályok és a vonatkozó nemzetközi elvárások tükrében azt is jelenti, hogy a törvényes bánásmód és az emberi méltóság biztosítása jogalkalmazóként nem csak jogi, hanem erkölcsi kötelességünk is.

1. Felhasznált irodalom

Domokos Andrea: A büntetőjogi felelősség erkölcsi vonatkozásairól. KRE-Dit 2019/1.

Finkey Ferenc: Büntetéstani problémák. A M. Tud. Akadémia Jogtudományi Bizottságának kiadványsorozata 4. szám Budapest, 1933.

Havasi Sára: A rendőrségen fogvatartott fiatalokra vonatkozó szabályok. In: Miskolczi-Bodnár Péter (szerk.): Jog és Állam 28. szám. XV. Jogász Doktoranduszok Országos Szakmai Találkozója. Patrocinium Kiadó Budapest, 2020.

Lajtár István: Gyógymód. Ügyészi vizsgálat az IMEI-ben. Börtönügyi Szemle 1997/4.

Pallo József: Az európai jogi környezet. In: Schmechl János, Pallo József (szerk.): Korszakkváltás a büntetés-végrehajtásban. Útmutató a 2013. évi CCXL. (Bv.) törvény megismeréséhez. Börtönügyi Tanulmányok 2. Büntetés-végrehajtás Tudományos Tanácsa kiadványai. Budapest, 2015.

Sári János: Alapjogok. Alkotmánytan II. 3. átdolgozott kiadás. Osiris Kiadó Budapest, 2005.

Szemere Bertalan: A büntetésről, s különösebben a halálbüntetésről. Halálbüntetést Ellenzők

Ligája, 1990. Sajtó alá rendezte Sajó A.

Vókó György: A büntetés-végrehajtási jog szerepe jogállamban. Börtönügyi Szemle 2014/1.

Jogforrások

Alaptörvény

2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról

2014. évi CLI törvény az Alkotmánybíróságról

2015. évi XXXIV. törvény a rendőrségről

13/2014. (XII.16.) IM rendelet a kényszergyógykezelés és az ideiglenes kényszergyógykezelés végrehajtásáról, valamint az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet feladatairól

16/2014. (XII. 19.) IM rendelet a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól

6/1996. (VII. 12.) IM rendelet a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól

1/2015. (I.14.) EMMI rendelet a javítóintézetek rendtartásáról

32/2014. (XI. 3.) AB határozat

Nemzetközi dokumentumok

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának Európai Börtön szabályokról szóló R/2006/2. számú ajánlása

Emberi Jogok Európai Egyezménye Róma, 1950. november 4.

CPT/Inf (2015)1-part rev1

CPT/Inf (2014) 14.

CPT/Inf (2014) 13.

CPT/Inf(98) 12-part

Varga és mások kontra Magyarország EJEK ítélet

Egyéb

Lajtár István „Fogvatartási körülmények a nemzetközi előírások és az ügyészi kontroll tükrében” című előadása 2017. november 16. napján „Emberközpontú tudomány. Emberi jogok érvényesülése a büntetés-végrehajtásban” című konferencián hangzott el a Magyar Tudományos Akadémián

Kulcsszavak: fogvatartás, élettér, EJEK, CPT

[1] PhD hallgató, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola;
Felelős témavezető: Prof. Dr. habil. Domokos Andrea PhD Társtémavezető: Dr. Lajtár István PhD

[2] 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet 121.§ (1) bekezdése

[3] 16/2014. (XII.19. IM) rendelet 186. § (2) bekezdése

[4] R/2006/2. sz. ajánlás I. rész 3. pont

[5] R/2006/2. sz. ajánlás II. rész 18.1 pont

[6] Lajtár István „Fogvatartási körülmények a nemzetközi előírások és az ügyészi kontroll tükrében” című előadása 2017. november 16. napján „Emberközpontú tudomány. Emberi

jogok érvényesülése a büntetés-végrehajtásban” című konferencián hangzott el a Magyar Tudományos Akadémián

[7] a Kínzás és az Embertelen vagy Megalázó Büntetések vagy Bánásmód Megelőzésére létrehozott Európai Bizottság

[8] 2011. évi CLI. törvény 25. §

[9] 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet 137. § (2) bekezdés

[10] Az Emberi Jogok Európai Egyezményének 3. cikke szerint: *„Senkit sem lehet kínzásnak, vagy embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni.”*

[11] Alaptörvény III. cikk (1) bekezdése: *„Senkit nem lehet kínzásnak, embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni, valamint szolgaságban tartani. Tilos az emberkereskedelem.”*

[12] 32/2014. (XI. 3.) AB határozat Indokolás I. [5] és [7]

[13] 32/2014. (XI. 3.) AB határozat Indokolás I. [6]

[14] 32/2014. (XI. 3.) AB határozat IV. [60]-[61]

[15] 32/2014. (XI. 3.) AB határozat IV. [54]-[56]

[16] 32/2014. (XI. 3.) AB határozat IV. [59]

[17] 32/2014. (XI. 3.) AB határozat IV. [56]

[18] 1987-ben a Strasbourgban elfogadott a kínzás és az embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzéséről szóló európai egyezményt hazánk a 1995. évi III. törvénnyel hirdette ki, és ismerte el kötelező erejét. Ezen egyezmény végrehajtását a Kínzás és az Embertelen vagy Megalázó Büntetések vagy Bánásmód Megelőzésére létrehozott Európai Bizottság (CPT) felügyeli.

[19] CPT/Inf (2014) 14. 40.

[20] 32/2014. (XI. 3.) AB határozat IV. [39]

[21] 32/2014. (XI. 13.) AB határozat IV. [39]

[22] Varga és mások kontra Magyarország (14097/12., 45135/12., 73712/12., 34001/13., 44055/13., 64586/13. számú kérelme) 78. pont

[23] CPT/Inf (2014) 13. 37.

[24] Palló József: *Az európai jogi környezet.* In: Schmechl János, Pallo József (szerk.): *Korszakváltás a büntetés-végrehajtásban. Útmutató a 2013. évi CCXL. (Bv.) törvény megismeréséhez.* Börtönügyi Tanulmányok 2. Büntetés-végrehajtás Tudományos Tanácsa kiadványai. Budapest, 2015. https://www.ajk.elte.hu/file/TSZ_BEBVJ_korszakvaltas.pdf (letöltve: 2020. június 18.) 20-21.

[25] Rtv. 33. § (1) bekezdése alapján például kötelező az illetékes hatóság elé állítani azt:

1. a) akit szándékos bűncselekmény elkövetésén tetten értek;
2. b) aki ellen elfogatóparancsot, nemzetközi elfogatóparancsot, illetve európai elfogatóparancsot adtak ki;
3. c) akinek őrizetét, letartóztatását, előzetes kényszergyógykezelését, illetve elmeállapotának megfigyelését rendelték el; [...]

Míg az Rtv. 33. § (2) bekezdése alapján például az illetékes szerv elé állítható, aki:

1. a) aki a rendőr felszólítására nem tudja magát hitelt érdemlően igazolni, vagy az igazolást megtagadja;
2. b) aki bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható;
3. c) akitől bűncselekmény gyanúja vagy szabálysértés, valamint közúti közlekedéssel kapcsolatban kiszabható, közigazgatási bírsággal sújtandó szabályszegés bizonyítása érdekében vizeletvétel vagy véralkohol-vizsgálat céljából vérvétel, valamint műtétnek nem minősülő módon egyéb mintavétel szükséges [...]

[26] Lsd. Havasi Sára: *A rendőrségen fogvatartott fiatalokúakra vonatkozó szabályok.* In: Miskolczi-Bodnár Péter (szerk.): *Jog és Állam 28. szám. XV. Jogász Doktoranduszok Országos Szakmai Találkozója.* Patrocinium Kiadó Budapest, 2020. 64.

[27] Havasi i.m. 65.

[28] Lajtár István: Gyógymód. Ügyészi vizsgálat az IMEI-ben. *Börtönügyi Szemle* 1997/4. 81.

[29] 13/2014. (XII.16.) IM rendelet 33. § (1) bekezdése

[30] CPT/Inf(98) 12-part C.32.

[31] CPT/Inf(98) 12-part C.34.

[32] CPT/Inf(98) 12-part C.36.

[33] Bv. Kódex 343. § (1) bekezdése

[34] 1/2015. (Y.14.) EMMI rendelet 9. § (3) bekezdése

[35] CPT/Inf(2015)1-part rev1 3.b.

[36] Lsd. Sári János: *Alapjogok. Alkotmánytan II. 3. átdolgozott kiadás.* Osiris Kiadó Budapest, 2005. 98.

[37] Finkey Ferenc: *Büntetéstan problémák.* A M. Tud. Akadémia Jogtudományi Bizottságának kiadványsorozata 4. szám Budapest, 1933., 162.

[38] Lajtár István „Fogvatartási körülmények a nemzetközi előírások és az ügyészi kontroll tükrében” című előadása 2017. november 16. napján „Emberközpontú tudomány. Emberi jogok érvényesülése a büntetés-végrehajtásban” című konferencián hangzott el a Magyar Tudományos Akadémián

[39] Vókó György: A büntetés-végrehajtási jog szerepe jogállamban. *Börtönügyi Szemle* 2014/1., 2.

[40] Szemere Bertalan: *A büntetésről, s különösebben a halálbüntetésről.* Halálbüntetést Ellenzők

Ligája, 1990. Sajtó alá rendezte Sajó A. 77-99. Lsd.: Domokos Andrea: A büntetőjogi felelősség erkölcsi vonatkozásairól. *KRE-Dit* 2019/1., 6.

<http://www.kre-dit.hu/szamok/kre-dit-2019-1/> (letöltve: 2020. június 17.)